

країні, зокрема структурної перебудови економіки, що дасть змогу певною мірою протистояти негативним наслідкам глобалізації.

Список літератури

1. Гайдуцький. А. Масштаби потоків міграційного капіталу в Україну [Текст] / А. Гайдуцький // Вісник НБУ. – 2007. – №4. – С. 11–14.
2. Ионцев. В. А. Международная миграция населения: теория и история изучения. [Текст] / В. А. Ионцев // Диалог. – К., 2005. – 254 с.
3. Ю. Г. Козак. Міжнародна економіка [Текст] / Ю. Г. Козак, Н. С. Логвінова, В. М. Осіпов. — К. : ЦУЛ, 2008. – 118 с.
4. Гульман. М. Як «відпочивають» українські заробітчани [Текст] / М. Гульман // Вісник податкової служби України. – 2007. – №14. – С. 63–64.
5. Євростат [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/index_en.htm>.
6. Електронна версія журналу «Кореспондент» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://korrespondent.net/ukraine>>.
7. Сайт Державного управління статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://www.ukrstat.gov.ua>>.

Отримано 30.09.2009. ХДУХТ, Харків.

© К.Ю. Величко, Л.Л. Носач, 2009.

УДК 332.143.(477)

Л.М. Зарецька

ІНФОРМАЦІЙНО-МЕРЕЖЕВА ЕКОНОМІКА ТА РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ

Розглянуто сутність інформаційної-мережної економіки. Проведено аналіз розвитку та сучасного стану інформаційного сектора в Україні.

Раскрыто содержание информационно-сетевой экономики. Проведен анализ развития и современного состояния информационного сектора в Украине.

The essence of information-network economy is considered. The analysis of development and modern position of information sector of Ukraine is carried out.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Наприкінці двадцятого століття відбулося розширення мережних форм організації економіки господарюючих суб'єктів, масштабів й інтенсивності процесів обміну інформацією, пов'язаних з розвитком всесвітньої електронної мережі, в якій будь-яка компанія або індивід економічної системи можуть контактувати із приводу спільної роботи, торгівлі або обміну ідеями. Інформаційне суспільство й мережі Інтернет стають очевидно

вираженими, зовнішніми ознаками передового стану цивілізації, які уможливили появу адекватних їм мережних форм організації економіки господарюючих суб'єктів. Ці форми, засновані на інноваційних знаннях і базуються на нових, сучасних мережах, що мають віртуальну, електронну інформаційну основу, що дозволяє здійснювати взаємодії між господарюючими суб'єктами.

У сучасних умовах, коли здійснюється перехід різних країн світу до постіндустріальної економіки, різко зростає роль інформації в досягненні високих темпів та якості економічного росту. Для України цей процес ускладнюється необхідністю корінної модернізації економіки на основі формування цілісної інформаційно-мережної системи й безперервного використання інновацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробці теорії інформаційної економіки, вивченню ролі інформації в економічних процесах приділяли увагу багато вчених. Серед закордонних вчених даною проблемою займалися А. Харт, Р. Коуз, Ф. Уебстер, М. Спенс, Дж. Стиглер, Дж. Стиглиц, М. Кастельс, С. Дятлов, В. Іноземцев, В. Медведев, О. Коновалова та інші [1; 6; 7].

Різні аспекти проведення ринкових перетворень в Україні, становлення інноваційного типу економічного росту знайшли відбиття у роботах вітчизняних авторів: В. Гейця, А. Чухно, О. Михайловської, Л. Федулової, О.Шевчук та інших авторів [9; 4].

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Незважаючи на наявність численних публікацій необхідно відзначити, що гострота проблем пов'язаних із функціонуванням і розвитком інформаційно-мережної, економіки, національного інформаційного сектору вимагає більш глибокого аналізу та вивчення..

Мета та завдання статті. З'ясувати сутність інформаційно-мережної економіки та здійснити аналіз стану та перспектив розвитку інформаційного сектору в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. «Інформаційно-мережну економіку» можна характеризувати як сучасний тип економіки, де переважає сфера послуг, інформації й знань, які є визначальними виробничими ресурсами, що все більше впливають на економічні й соціальні процеси, засновані на тривалих й систематичних відносинах між сукупністю учасників, з'єднаних і взаємодіючих між собою через канали передачі матеріальних і нематеріальних ресурсів.

Оцінювати інформацію й знання сьогодні необхідно як життєво важливу й потужну силу, що сприяє гармонічному розвитку національного господарства. Інформація являє собою загальнонаукове поняття, що досліджується з різних сторін й у різних науках: природних, гу-

манітарних, технічних. Це обумовлюється тим, що інформація з'являється в результаті всіх процесів, являє собою відбиття предметів, явищ, відносин. Аналіз існуючих визначень інформації [1, 7, 4] дає можливість виокремити серед багатьох характеристик такі, що проявляються в економічних відносинах: має власну вартість, здатна створювати вартість, може мати фізичну форму передачі знань (ноу-хау, технології, патенти, товарний знак), є змістом маркетингових комунікацій, основоположним принципом управління і ресурсом розвитку. Така диференціація дозволяє стверджувати, що інформація є складовою інноваційного розвитку, який визначається як безперервне відтворення конкурентних переваг, що характеризується приростом фірмових компетенцій і перетворенням їх у товар у вигляді досвіду, технологій, ліцензій, патентів, методів і моделей, послуг, продукції тощо з метою комерційної реалізації (впровадження, використання) в економічному обороті. Поряд з інформацією, особливим виробничим ресурсом, у сучасній економіці стають знання. Поняття «знання» тісно сполучене з інноваціями, тому що останні є втіленням застосовуваного знання. Необхідно відокремити поняття інновації та інформація для визначення місця і ролі в інноваційному розвитку підприємств і економіки. Інформація сама не створює конкурентних переваг, володіння інформацією теж не створює переваг, це лише потенціал реалізації економічного росту, а не реалізований ріст. Інновація є створенням і відтворенням нового знання з метою впровадження в економічному обороті. Метою інновації є інноваційний ріст підприємства, тоді як інформація є змістом нового знання чи, власне, новим знанням, елементом інновацій та інноваційного розвитку.

Центральним творчим елементом економічної системи в інформаційному суспільстві є людина із властивими йому особливими особистісними характеристиками й вираженим економічним інтересом, що осмислює інформацію й оцінює можливості її подальшого практичного використання.

На сучасному етапі розвитку значення інформації в економічному житті суттєво зростає у зв'язку із глобалізацією, збільшенням кількості ринків, підвищенням складності економічних явищ, масштабів і глибини трансформацій.

Інформація існує як продукт у вигляді інформаційних систем, інформаційних технологій, інтелектуальних систем і мереж тощо. Така продукція створює цілі галузі і ринки, бере участь в економічному обороті, але не робить всі виробничі чинники продуктивними. Інновація, будучи створеною і відтвореною в межах організації (підприємства), робить усі виробничі чинники продуктивними, створює в процесі

відтворення нове знання. Отже, інформація – матеріальна форма передачі нового знання. Інформація як нове знання є динамічною складовою новоствореної вартості. Нове знання як елемент інноваційного розвитку є базою безперервного відтворення конкурентних переваг.

Одним з факторів, що формують інформаційно-мережну економіку, є формування інформаційного суспільства. Інформатизація суспільства — глобальний соціальний процес виробництва і повсюдного використання інформації як суспільного ресурсу, що забезпечує прискорення розвитку економіки інноваційних процесів, демократизацію та інтелектуалізацію суспільства.

Широка інформатизація усіх сфер життєдіяльності суспільства принципово змінює роль інформації та інформаційно-комунікаційних технологій у соціальному та економічному розвитку країни, від масштабів і якості використання яких у професійній діяльності фахівців залежать рівень економічного й соціального розвитку суспільства, його інтеграція у світову економічну систему. Відповідно зростає потреба в розробленні інформаційно-комунікаційних технологій як науково-технічного, так і економічного характеру.

Інформаційний сектор (ІС) економіки включає: сферу виробництва знань — науку і НДДКР і сферу інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), що в свою чергу включає виробництво засобів обробки і зберігання інформації — електронну промисловість, виробництво напівпровідників, процесорів, комп'ютерів і телекомунікаційного обладнання, розробку інформаційних технологій і програмного забезпечення та інфокомунікації, які забезпечують генерацію, обробку, зберігання і передачу інформації.

Паростки інформаційно-мережної економіки в Україні стали помітні на початку 90-х рр. ХХ століття, коли в ділове й повсякденне життя мешканців багатьох великих міст стали активно впроваджуватися інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ). По мірі лібералізації суспільно-політичного життя величезний потік раніше недоступної інформації як зовнішньої, так і внутрішньої, міграція праці, капіталів, товарів почали перетворювати економіку нашої країни із закритої, командно-адміністративної, тоталітарної у відкриту, ринкову, демократичну, що викликало «інформаційний вибух» у нашому суспільстві.

Важливим індикатором розвитку інформаційного сектору є наукова та інноваційна діяльність, включає показники, що характеризують розвиток сфери науки і НДДКР, науковий потенціал, результати робіт наукових організацій, стан інноваційної та патентно-ліцензійної роботи підприємств та організацій, розвиток науково-технічної сфери.

На стан науково-інноваційної діяльності значний вплив чинять обсяги фінансування науки та НДДКР. За цим показником Україна

значно відстає від лідерів світового інноваційного простору. У 2007 р. загальний обсяг фінансування науки становив 5939,7 млн грн, порівняно з минулим роком більше на 1215,6 млн грн. Питома вага загального обсягу фінансування наукової діяльності становила 0,96% ВВП [5]. Щоб забезпечити фінансування НДР на рівні інноваційних лідерів, державні витрати на наукові дослідження мають бути збільшені приблизно вдвічі.

Загальний обсяг наукових і науково-технічних робіт, виконаних науковими організаціями у 2007 р., становив 5354,6 млн грн. і збільшився на 43,1% порівняно з 2000 р., але порівняно з 2006 і 2005 він зменшився на 0,4% та 2,7% відповідно.

Мінімальними є потреби вітчизняного бізнесу в НДР. За період 2000-2006 років кількість підприємств, що займаються інноваційною діяльністю в промисловості, спрямованій на розробку і впровадження як технологічно нових, так і значно вдосконалених продуктів і процесів, зменшилася на 37,8%. Частка інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої продукції в Україні в 2007 році становила 6,7%, питома вага підприємств, що впроваджували інновації — 11,5% [5].

З огляду на актуальність розвитку науково-технічної та інноваційної сфери для розвитку і функціонування економіки України уряду держави слід зрозуміти, що на даному етапі необхідна широкомасштабна реформа української науки та НДР з урахуванням світового досвіду та вітчизняних реалій.

Визначне місце в інформаційному секторі посідають ІКТ. *Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ)* — це сукупність методів, виробничих процесів і програмно-технічних засобів, інтегрованих з метою збирання, обробки, зберігання, поширення, відображення та використання інформації в інтересах її користувачів.

Швидкий прогрес в інформаційних технологіях зумовив зміну традиційних способів обробки інформації, передачі комунікацій і «доставки послуг». Наприклад, прогрес у технології відкритих систем привів до конвергенції комунікаційних, ділових (бізнес-послуг) та інформаційних послуг, коли, через уніфіковані комунікації, електронну, голосову пошту та факси всі ці послуги надаються з єдиної платформи. Вони доступні за допомогою звичайних телефонів і навіть таксофонів. Досягнення в технологіях змінили ділові операції і сам спосіб людського спілкування, підвищили ефективність старих послуг і сприяли появі нових. Поступово ІКТ посіли важливе місце в розвитку бізнесу, суспільства, країни, а також справили значний вплив на якість життя.

Українська сфера ІКТ є здебільшого не стільки виробництвом ІКТ-продукції, товарів і технологій, скільки наданням послуг дистри-

буції, інтеграцією обладнання і програмного забезпечення, інсталяцією готових програмних продуктів (ПП) і систем, будівництвом телекомунікаційних мереж і наданням послуг. У зв'язку з цим сферу ІКТ, що є в Україні, умовно можна розділити на дві складові: створення і впровадження програмних продуктів і надання телекомунікаційних послуг.

1. Створення і впровадження ПП. За підсумками 2006 р. на встановлення і підтримку ПП і обладнання припадає 51% всього ринку ІТ послуг в Україні, що становить 98,022 млн доларів США, на системну інтеграцію програмного забезпечення — 25%, розробку і доопрацювання ПП — 10%, по 5% — на аутсорсинг і ІТ-консалтинг на ІТ-навчання і тренінги — всього 4% [8].

2. Надання телекомунікаційних послуг. Ринок телекомунікаційних послуг України стрімко розвивається якісно і кількісно. Темпи зростання доходів галузі досягають 20-30% щорічно, випереджаючи показники темпів зростання економіки країни практично в усіх галузях. Протягом 2002-2007 років обсяги телекомунікаційних послуг збільшилися в 3 рази.

За 2007 рік споживачам було реалізовано послуг зв'язку на суму 40 млрд грн, зокрема населенню — на 16.1 млрд грн, що порівняно з обсягами 2006 року відповідно більше на 19,4 і 20,7%. Частка доходів від надання послуг зв'язку в загальному обсязі валового внутрішнього продукту (ВВП) за цей період становила 5,8%. Такий показник у розвинених країнах світу в середньому сягає 5,0%. Таким чином, тенденції розвитку сфери телекомунікацій в Україні відповідають світовим [8].

У загальному обсязі послуг, реалізованих споживачам підприємствами сфери послуг в 2007 році, частка послуг різних видів зв'язку становила близько 30%.

Спостерігається позитивна динаміка зростання частки доходів від надання телекомунікаційних послуг в загальному обсязі доходів від надання послуг зв'язку, протягом 2002-2007 років вона зросла з 92,5 до 94,5% і становила 37,8 млрд грн (5,3% ВВП).

Динаміка показників сфер інформаційного сектору України знаходиться в тісній залежності від змін обсягів ВВП. Упродовж 2000-2006 рр. динаміка доходів сфери телекомунікацій на 90,4% залежала від макроекономічної динаміки.

Важливою складовою інформаційного сектору країни є забезпеченість населення і економіки доступом до інфокомунікаційних технологій. За період 2001-2008 років частка населення в Україні, що використовує мобільний зв'язок збільшилося в 25 разів і в лютому

2008 року нараховувала 55,2 млн. абонентів (або активованих SIM-карт), що становить 118,8% загальної кількості населення України [2].

Кількість Інтернет-користувачів за період 2001-2006 років збільшилося в 14,8 рази і на 1 січня 2007 року становило 8,93 млн. осіб, або 18,8% населення країни. Число користувачів протягом аналізованого періоду в середньому збільшувалося на 80% за рік [8]. При цьому на 1.01.07 у країні нараховувалося 241,7 тис. доменів і понад 36 тис. веб-сайтів.

На підставі того, що кількість інтернет-користувачів продовжує збільшуватися, можна зробити висновок про збереження попиту на інтернет-послуги в осяжному майбутньому.

Ринок широкосмугового доступу в Інтернет (ринок ШД) в Україні знаходиться на стадії початкового розвитку. Разом з тим, він є одним з найбільш швидкозорслих телекомунікаційних сегментів України. Основним драйвером зростання ринку ШД України впродовж останніх трьох років залишається сегмент приватних користувачів, кількість яких стабільно збільшується. У 1 кварталі 2008 року в Україні нараховувалося 860 тисяч приватних абонентів широкосмугового доступу, що на 75% більше, ніж в попередньому році [2].

Забезпеченість населення і економіки доступом до інфокомунікаційних технологій повинна містити як кількісні, так і показники ефективності використання ІКТ, наприклад, частоту виходів в Інтернет для населення або частки компаній, що активно використовують Інтернет-технології для здійснення комерційної діяльності (пошук клієнтів, послуги сервісу і т.д.), частки викладачів, що використовують ІКТ для навчання студентів тощо.

Важливим є також облік показників «якості» ІКТ: пропускну спроможності телекомунікацій сучасності комп'ютерної техніки, рівня дизайну і змісту веб-сайтів, рівня підготовленості персоналу, якості сервісних послуг. Обов'язковою також є оцінка регіональної структури тих або інших показників.

Висновки. Проведений аналіз довів, що складові інформаційного сектору економіки України знаходяться на початковому етапі розвитку. Відсутність протягом тривалого часу державного фінансування науки і НДДКР, практично повна відсутність приватних інвестицій і незатребуваність промисловістю наукових результатів призвели до значного зниження наукового потенціалу країни, втрати низки пріоритетних напрямів, і якщо не будуть подолані ці негативні тенденції, то наука залишиться на незадовільно низькому рівні і втратить можливість стати рушійною силою розвитку. Сфера інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечує високу частку в прирості

продуктивності праці розвинених країн, в українській економіці представлена лише телекомунікаціями і сферою програмного забезпечення, що розвивається. Забезпеченість населення і економіки доступом до інфокомунікаційних технологій невисока і дуже нерівномірна у регіонах і населених пунктах.

Для прискореного розвитку інформаційного сектору України необхідна грамотна державна політика, спрямована на підтримку науки і НДДКР, а також сфери ІКТ. Основними інструментами такої політики повинні бути: створення технологічних парків, що об'єднують науково-дослідні, технологічні та виробничі підприємства і забезпечують якнайшвидше впровадження результатів науково-дослідних і пошукових робіт, винаходів у промисловість і бізнес; підтримка венчурного інвестування як необхідної умови активізації інноваційної діяльності; створення і розвиток технологічних парків у сфері інформаційних технологій і програмного забезпечення, а також підтримка офшорного програмування; побудова ефективної системи індикаторів розвитку інформаційного сектору України, що є необхідною умовою оцінки реалізації державних програм розвитку.

Список літератури

1. Иноземцев, В. Л. За пределами экономического общества. Постиндустриальные теории и постэкономические тенденции в современном мире [Текст] / В. Л. Иноземцев – М. : Академия-Наука, 1998. – 175 с.
2. І К S-рейтинг Ринок широкозмугового доступу в Інтернет України //Українські новини.–2008 – 16 квітня.
3. Інформаційно-технологічна революція і її роль у розвитку світової економіки [Текст] // Економіка і прогнозування.– 2004.– №3.–С.139–151.
4. Михайловська, О.В. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та їх роль у «новій економіці» XXI століття [Текст] /О. В. Михайловська //Актуальні проблеми економіки. – 2006 –№10. – С.159–169.
5. Наукова і інноваційна діяльність в Україні [Текст] : стат. зб. – К. : Держкомстат України, 2007. – 350 с.
6. Тоффлер, Э. Третья волна [Текст] / Э Тоффлер. – М. :АСТ, 1999, – 210 с.
7. Уэбстер, Ф. Теории информационного общества [Текст] / Ф. Уэбстер. – М. : Аспект Пресс, 2004. – 183 с.
8. Україна на світовому ринку аутсорсинга ІТ: чим закінчився 2006 рік і чого чекати від 2007 [Текст] // Українські новини – 2007. – 17 січня.
9. Чухно, А. А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України [Текст] / А. А. Чухно – К. : Лотос, 2003. – 152 с.

Отримано 30.09.2009. ХДУХТ, Харків.

© Л.М. Зарецька, 2009.